

Can you draw pictures of the sun and the moon?

1. תלמוד בבלי מסכת עבודה זרה דף מג עמוד א

תנן התם: דמות צורות לבנות היה לו לר"ג בעלייתו בטבלא בכותל, שבהן מראה את ההדיטות ואומר להן: כזה ראיתם או כזה ראיתם. ומי שרי? והכתיב: +שמות כ+ לא תעשון אתי, לא תעשון כדמות שמי השמשים לפני!

אמר אביי: לא אסרה תורה אלא בדמות ד' פנים בהדי הדדי. אלא מעתה, פרצוף אדם לחודיה תשתרי, אלמה תניא: כל הפרצופות מותרין, חוץ מפרצוף אדם! אמר רב יהודה בריה דרב יהושע, מפרקיה דרבי יהושע שמיע לי: לא תעשון אתי - לא תעשון אותי, אבל שאר שמשין שרי. ושאר שמשין מי שרי? והתניא: +שמות כ+ לא תעשון אתי - לא תעשון כדמות שמי השמשין לפני במרום, כגון אופנים ושרפים וחיות הקדש ומלאכי השרת! אמר אביי: לא אסרה תורה אלא שמשין שבמדור העליון. ושבמדור התחתון מי שרי? והתניא: אשר בשמים - לרבות חמה ולבנה כוכבים ומזלות, ממעל - לרבות מלאכי השרת! כי תניא ההיא לעובדם. אי לעובדם, אפילו שילשול קטן נמי! אין הכי נמי, ומסיפיה דקרא נפקא, דתניא: אשר בארץ - לרבות ימים ונהרות הרים וגבעות, מתחת - לרבות שילשול קטן. ועשייה גרידתא מי שרי? והתניא: לא תעשון אתי - לא תעשון כדמות שמי השמשין לפני במרום, כגון חמה ולבנה, כוכבים ומזלות! שאני ר"ג, דאחרים עשו לו. והא רב יהודה דאחרים עשו לו, וא"ל שמואל לרב יהודה: שיננא, סמי עיניה דדין! התם בחותמו בולט, ומשום חשדא; דתניא: טבעת שחותמה בולט - אסור להניחה ומותר לחתום בה, חותמה שוקע - מותר להניחה ואסור לחתום בה. ומי חיישין לחשדא? והא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאוקמי ביה אנדרטא, והוו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגויה, ולא חיישי לחשדא! רבים שאני. והא רבן גמליאל דיחיד הוה! כיון דנשיא הוא, שכיחי רבים גביה. ואיבעית אימא: דפרקים הואי. ואיבעית אימא: להתלמד שאני, דתניא: +דברים יח+ לא תלמד לעשות, אבל אתה למד להבין ולהורות.

Reason for the issur of making forms. It may lead to avodah zara.

2. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה ד

והמצוה הרביעית היא שהזהירנו מעשות צורות מיני בעלי חיים מן העצים והאבנים והמתכות וזולתם ואע"פ שלא יעשו להעבד. וזו הרחקה מעשות הצורות בכלל כדי שלא יחשוב בהם מה שיחשבו הסכלים שהם עובדי עבודה זרה שיחשבו כי לצורות כחות.

3. ספר החינוך מצוה לט

לאו דלא תעשה לך פסל, שקדם ענינו, שלא נעשה שום צורה שתעבד, וזה הלאו מיוחד לצורת אדם שלא נעשה אותו כלל אפילו לנוי, וזה להרחיק עבודה זרה.

Tosfos writes that it is assur to make the sun and the moon even if the image is engraved, and not protruding. Ritva disagrees.

4. תוספות מסכת עבודה זרה דף מג עמוד ב

והא ר"ג יחיד הוה - וא"ת אמאי לא משני דצורת לבנה לא היתה בולטת ולכך עשאה ר"ג ואור"י ור"ת וריב"א כי בחמה ולבנה ומזלות אין חילוק בין בולטין לשוקעין וכן ברקיע שוקעין הם ולא מפליג בהכי אלא גבי פרצופין וכיוצא בהן.

5. חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף מג עמוד ב

שמעין מינה שדמות חמה ולבנה ומשמשין האמורין למעלה אינן אסורין אלא בבולטין, דאי לא הכא חותמה בולט אמאי מותר לחתום בה מפני שהחותם יוצא שוקע, אלא ודאי

כדאמרן, וכן בדין דסתם חמה ולבנה ומזלות אינן נראין לעולם למראית העין אלא בולטין, ואע"פ שאומרים לפעמים מזל שוקע ידוע הוא שאין השקיעה ההיא כעין השקיעה הנזכרת כאן כנ"ל, ודר"ג בולטין היו שכן מראהו,

Ritva writes that ink is considered a protruding image and is assur in all cases. Shulchan Aruch disagrees.

6. חידושי הריטב"א מסכת עבודה זרה דף מג עמוד ב

מסתברא דכל שאסור לעשות אפילו בדיו הוא אסור שלא חלקו בין בולט לשוקע אלא בדבר החקוק, וצורת דיו כבולט חשוב לענין זה, והוא הדין לצורת רוקם בשש ומשי וכיוצא בו, וכל שהוא אסור משום לא תעשון אתי כיון שעל המכובדין אסור כל שכן על המבוזה, לא חלקו בין מכובד למבוזה אלא במה שאיסורו משום עבודה זרה.

7. שולחן ערוך יורה דעה סימן קמא סעיף ד

כ] אסור לצייר צורות שבמדור שכינה, כ כגון ד' פנים בהדי הדדי, וכן צורות שרפים ואופנים ומלאכי השרת. כא וכן צורת אדם לבדו, כל אלו כב אסור לעשות אפילו הם לנוי. כא] ואם עובד כוכבים עשאם לו, כג אסור להשהותם. הגה: כד כב] ומיהו אם מוצא אותם, מותרים, מלבד בחמה ולבנה שדרך העובד כוכבים לעבדם, כג] או שיש הוכחה שעשאו לעבדם, שאז אסור ככל הצלמים, כמו שנתבאר בריש הסימן (טור). כה במה דברים אמורים, בבולטת. אבל בשוקעת, כאותם שאורגים בבגד (ז) ושמציירים בכותל בסמנין, כד] מותר לעשותם. כה] וצורת חמה ולבנה (ח) וכוכבים, אסור בין בולטות בין שוקעות. כו] ואם הם להתלמד, להבין ולהורות, כו כולן מותרות אפילו בולטות. כז (כז] ויש מתירין בשל רבים, דליכא חשדא) (טור בשם הרא"ש).

Rav Yaakov Emden: There is nothing wrong with being photographed. His fathers reluctance was a מדת חסידות.

8. שו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן קע

ברם זכור הוא לטוב החסיד האמיתי אבא מרי רבינו הגדול המקום יהא בעזרנו לעד יעמוד זכרו, ולא ידער נרו. זה חזיתי ואספרה מעשה שהי' כשנקרא מק"ק ספרדים שבלונדון לבוא אליהם ולהראות בכבודו וביקר תפארת גדולתו והנה מרוב עוצם תשוקתם חשקו להשאיר בידם ציור צלם דמות תבניתו. וחילו פניו בדבר זה על כל אהבה וכבוד יתן להם שאלתם, להניח אצלם דמות דיוקנו מצויר ומשוח בששר ולא אבה שמוע וישם לאל מלתם אף אם בציור של צבע רוב הפוסקים ככולם סבורים שאין בו חשש איסור. מה גם בחצי צורה דהיינו פרצוף בלבד לית דחש כה"ג, אעפ"כ לא יכלו לו אנשי שלומו, לפתותו ולהעבירו על דעתו דעת עליון מרוב חסידותו וקדושתו ופרישותו, אך המבקשים לא נסוגו אחור, בכל זאת ידם נטויה ולא שקטו ולאנחו עד שהשיגו מבוקשם בדרך תחבולה גדולה ע"י אומן בקי נפלא שפעל ועשה כל ציור פרצוף פניו הנורא ונאור בחריצות וזריזות עצום שלא בפניו, ואור פניו לא נפל ולא חסר מאומה מהשווי כמעט רק נשמת רוח חיים, והוא נחשב יקר הערך מאד למכיריו ויודעיו מלפנים, ונעשו ממנו טופסים והעתקות וגם המה נמכרים ביוקר תכתב זאת זכרון לדור אחרון.

Zvi Ashkenazi (1660-1718), Rabbi of Amsterdam

Are you allowed to draw pictures of the moon?

9. פתחי תשובה יורה דעה סימן קמא ס"ק 1

וע"ש עוד בענין פרוכת שנשתמש כמה עידינים לקודש ועליו צורות מצויירים בצבעונים וקם חד ורוצה להטיל מום מכח צורת חמה וכתב הוא ז"ל דאין בזה שום חשש דצורות אלו מצויירים בצבע וזה לא בולט ולא שוקע כמו שכתוב בדרכי משה סעיף קטן ד' בשם תשובת מהר"ם דמה שאוסרים בצורת חמה בשוקעת דווקא שוקעת אמנם הציור בצבע לא בולט ולא שוקע (גם הט"ז ס"ק י"ב כתב חילוק זה ובנה"כ כתב דאינו נכון ותימא שלא זכרו דברי הד"מ הנ"ל)

What is considered a picture of the son and the moon?

10. שו"ת אגרות משה אורח חיים ח"ה סימן ט

אם יש איסור בציורי חמה ולבנה שתינוקות עושין בדבר התינוקות שמציירין בדיו ובצבע צורת לבנה וחמה. אם יש ממש דמיון להלבנה ולחמה, שאנשים גדולים יאמרו שהוא צורת חמה ולבנה, יש לאוסרם לאלו שבאו לחינוך. דהא בין הש"ך ביורה דעה סימן קמ"א סק"ח, ובין הט"ז ס"ק י"ג, כתבו דגם צורת חמה ולבנה כפשוטן אסור לעשות. ולא רק מש"כ הרמ"א בסעיף ג' דהם צורות המתיחסות לחמה וללבנה, שפי' הרמב"ם במתני' דע"ז דף מ"ב ע"ב על מתני' דמוצא כלים ועליהם צורת חמה צורת לבנה, אלא גם כפשוטן. אבל ודאי דהוא רק כשיש דמיון ממש, שרוב תינוקות לא שייך שיעשו כן, ואם לא כן אינו כלום. והוא כמו שהביא כת"ר"ה מספר יד הקטנה, דרק אם בעיני הבריות דומה לחמה אסור. אבל בשביל זה לא טוב ללמד לתינוקות לעשות ציורי חמה ולבנה, דרוצים שילמדו ברוב זמן לעשות ציורים הדומות ממש, שזה הא הוא דבר אסור. ולמה לנו ללמדם, כיוון שכשיוכלו לצייר היטב נאסור להם.

Can you draw part of a person or part of the moon?

11. שולחן ערוך יורה דעה סימן קמא סעיף ז

לב[יש מי שאומר (י) שלא אסרו בצורת אדם ודרקון אלא דוקא בצורה שלימה בכל איבריה, אבל צורת ראש או גוף בלא ראש, אין בה שום איסור לא במוצאו לב ולא בעושה, (יא) (וכן נוהגין).

12. ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה סימן קמא סעיף ד

ונראה דכל צורות דאסרינן אינם אסורים אלא בצורה שלימה ממש כגון צורת אדם בשתי עינים וחוטם שלם וכל הגוף וכיוצא בו אבל לא חצי הציור כדרך קצת המציירים צד אחד של הצורה וזה אינו אסור נ"ל:

13. ש"ך על שולחן ערוך יורה דעה סימן קמא סעיף ז

והסמ"ג לאוין כ"ב פסק דאפילו באדם אין חילוק ולעולם אסור והמחמיר בכל זה תע"ב:

14. שו"ת שואל ומשיב מהדורה א ח"ג סימן עא

והנה מצאתי בלויית חן פ' בא שהקשה בהא דפריך הש"ס על ר"ג שהראה צורת לבנה והא דמות שמשי שבמרום אסור והקשה הוא דהרי הרמב"ם בקידוש החדש כתב דהלבנה בתולדת צורת עגול שלם ואח"כ נתקטנה וא"כ מה מקשה והא כשהי' מראה לעדים הי' שרטוט קטן כמו שנראה בצורתה בתחלת חדש וזה לא אסור ובמחכת"ה הבין שבעיני דמות שמשי בכל אורך ורוחב שטחה וזה א"א דעל כוכב אחד העולם עומד ודי שהראה אותה צורה אף שאינו באורכה ותדע דהשמש א"א להראות כלה ואפ"ה אסור וגם בלבנה כל שהראה צורתה כעין שנראה לנו בעת שהיא במרום גם בזה אסרה תורה וז"ב ופשוט

15. פתחי תשובה יורה דעה סימן קמא ס"ק י

(י) שלא אסרו - עי' בשאילת יעב"ץ ח"א סימן ק"ע על מעשה שהיה באמשטרדם בעת שנתקבל הרב מהר"ר אלעזר ז"ל לאב"ד שם עמד איש אחד והוציא מוניטין שלו בעולם דהיינו שהדפיס מטבע כסף בדמות צורתו והיה תבנית ראש עד החזה עם פרצוף פנים שלם בולט. והאריך לבאר שזה איסור גמור מוחלט ויש בזה איסור כפול הא' לא תעשה של תורה לא תעשון אתי וגם משום חשדא דאסור אפילו באחרים עשו לו וטעמא דרבים לא שייך הכא דמטבע מיבדר בעלמא ומצנעי ליה ואף דהרא"ש כתב שראש בלא גוף אין איסור לא בעושה ולא במוצא כוונתו על ראש שלם אטום בלי צורת פנים ניכרת כה"ג ודאי לא סגי בלא גוף אבל ראש וגוף בהדדי בדמות אדם שלם אע"פ שאין הצורה ניכרת בתבנית הפרצוף אלא כגולם אעפ"כ נראה הגוף אדם בקומה זקופה ואסור. אכן פרצוף פנים דאדם גרידא פשיטא דאסור ואף דיש סוברים דמטבעות מבוזים הם קשה לסמוך ע"ז להקל דהרי עינינו רואות דמכובדים הם (ועמש"ל סק"ג בשם תשובת כנסת יחזקאל) ועוד שדעת הרשב"א דאין חילוק בין מכובדין למבזין בצורת אדם והסכימו לדבריו ע"ש שהאריך בזה:

15. שו"ת חתם סופר חלק ב (יו"ד) סימן קכח

י"ה ושם נאמר כי נשאל נשאל כבוד פר"מ מישראל א' כשר אחד הרוצה ללמוד אומנות פסילת אבנים וציור צורת אצל אומן שם כדי שיעשה הוא אומן להתפרנס מעשיית צורות לנוי לפני מלכים יתיצבו אך יש איסור בעשיית צורת אדם שלם בולט ואם יעלה להיות אומן בדבר ישתדל לעצמו משרתים אינם נימולים לגמר צורת ההמה אך עתה בעת לימודו בפני רבו (מיינסטר /מורה לאמנות/) ובפרט במקום קיבוץ האומנים והתלמידים שם באקדעמאי ע"כ צריך הוא לגמור הרבה צורות שלימות ממעשי ידיו לעיני רואה אם מותר או לא וחשב השואל שזה בכלל אתה למד להבין ולהורות ויפה השיב פר"מ נ"י להבין ולהורות דהתם הלכה למעשה אבל ללמוד לעשות לא הותר

לא ידעתי שום היתר אך נ"ל דבקל יכול להשתדל בבוא יומו לעשות צור' כנ"ל יניחנו סומא בעין א' ויגמרו א' משארי תלמידים אינם נימולי' העומדי' שם אם כה יעשה ויתפרנס בהיתר ולא באיסור יהי' ה' עמו ועמנו אל הכ"ד א"נ: יום ב' ט' מרחשון תקב"ץ לפ"ק.

Is there a prohibition assisting a non Jew to make a memorial statue?

שו"ת אגרות משה יורה דעה ח"ב סימן נד

אם מותר לישראל לעזור לשרי המדינה בעשיית אנדרטי של מלכים כ"ח טבת תשכ"ד.
מע"כ ידידי הרה"ג מהר"ר יצחק אייזק צין שליט"א.

בדבר שבעירו רוצים שרי המדינה לעשות אנדרטי שהוא פסל תמונת הפרעזדענט קענעדי שנהרג ורוצים שגם כתר"ה באשר שהוא מנהיג העדה של היהודים בעיר שישתתף עמהם להיות בהקאמיטע וגם לגבות מעות מקהלתו לצורך זה ונסתפק כתר"ה אולי יש איסור בזה.

הנה עשיית פסל שהוא צורת אדם שאסור אפילו לנוי הוא איסור בין לעשותם בין להשהותם כשעכו"ם עשאם לו כדאיפסק בש"ע יו"ד סימן קמ"א סעיף ד', אבל באיסור השהיה איתא בט"ז ובש"ך ס"ק כ"ג שהוא רק מדרבנן משום חשדא, וכן הוא לתוס' ע"ז דף מ"ג ותוס' ר"ה דף כ"ד, אבל בתוס' יומא דף נ"ד מסקי דשמשיין שבמדור העליון וצורת אדם אסור מדאורייתא אפילו היכא דאחרים עשו לו ואף באופן שליכא חשדא וכן איתא בר"ן ע"ז שם בשם הר"מ מרוטנבורק ואליבא דר"י ורמב"ם סובר דאף שבמדור התחתון אסור אף באחרים עשו מדאורייתא, אבל כל זה הוא כשהפסל הוא שלו ויש איסור בין לעשות פסל לאחרים ובין לקנות פסל שעשו אחרים, אבל נכרים אין מצוין באיסור דעשיית פסל לנוי ולאנדרטי של מלכים ואף שא"צ ע"ז ראה דאין זה מז' מצות יש להביא גם ראה מהתוס' שתייצו ע"מ שהקשו על הא דאמר שאני ר"ג דאחרים עשו לו מהא שאמירה לעכו"ם שבות דמצוה שאני ואם גם נכרים מצוים על עשיית פסל היה זה איסור דאורייתא משום לפ"ע ולא היה נותר משום מצוה, ומפורש בתוס' רעק"א פ"ב דר"ה אות י"א שעכו"ם אין מצוים על לא תעשון עיי"ש, וממילא אין לאסור לישראל להשתדל שיעשה הנכרי האנדרטי וגם לעזרו במעות כיון שלנכרים הוא דבר המותר. אבל עיין בתוס' ב"מ דף צ' באומר לנכרי בשבת הילך בשר ובשל לצרכך שהר"י מסתפק שמא אסור מדין אמירה לעכו"ם כיון שבעצמו היה אסור לו לעשות, א"כ יש לאסור לפ"ז גם לומר לו עשה פסל לנוי לעצמך כיון שהוא אסור לעשות אף לצורך נכרי, אבל הא גם להר"י מותר כשכבר התחיל הנכרי לעשות כדתיירץ על הא דמתיר בירושלמי לומר לנכרי בשביעית חרוש בה טבאות ואף שמסיק מפני ד"ש = דרכי שלום = הרי גם בכאן דרכי שלום ויותר מזה שהוא לכבוד המלכות, שלכן איני רואה בזה שום איסור. אבל טוב לחשוב שלא יהיה לכתר"ה זכות שותפות כמו שיש לכל אדם בנכסי העיר, אף שבעצם לא שייך בזה זכות ממון משום דאף שיעלה מעות הרבה לא ישוה כלום אחר העשייה דלא שייך למוכר זה ולא שום הנאה אחרת ואין בזה שלו דממון אף כשלא יחשוב כלום מ"מ טוב לחשוב שלא יהיה לו שום זכות בזה. ידידו, משה פיינשטיין

What is included in the heter of להתלמד?

נקודת הכסף יו"ד ס' קמ"א

גם מה שחלק על המציירים הי"ב מזלות במחזורים אינו כלום, דהדבר פשוט דהוי להבין ולהורות.